

KAKUCS LAJOS (1944–2023)

O datorie grea: să formulezi în cuvinte, să aşterni pe hârtie într-o manieră cât mai corectă și neutră ceea ce simți la pierderea unui coleg, prieten apropiat. Să formulezi la timpul trecut.

Kakucs Lajos s-a născut la Eremitu (pe valea Nirajului, în Transilvania), unde, crescut alături de fratele său mai mare, a rămas doar în grija tatălui. Aici a terminat clasele primare, și-a continuat studiile medii la Sovata, iar mai apoi la Facultatea de Istorie-Filosofie a Facultății Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Deși a încheiat cei patru ani de facultate cu rezultate foarte bune, la final a avut ghinion: în acel an au terminat și ultimii studenți care au avut șansa să studieze istoria cinci ani, dar și prima promoție cu patru ani de studii (din care a făcut parte). Posturile au fost insuficiente în toată țara. Iar la Timișoara exista doar un singur post: cel de arheolog, obținut de un coleg din anul cinci. Astfel, el a optat pentru “cel mai apropiat loc”

de Timișoara, pentru Muzeul Județean din Satu Mare, unde a lucrat mai bine de trei ani, făcând naveta la familia sa (soția Julika și fetița Charlotte) la care a ținut enorm.

Din anul 1975 a fost prezent la Muzeul Banatului pe post de muzeograf specializat în perioada modernă. De la începutul sosirii sale în instituția timișoreană Lajos a fost un personaj remarcabil: vorbind cu o voce mai puternică, păstrând (până în ultima clipă a vieții) accentul său tipic din zona Nirajului, cu râsul său zgomotos, iradiind veselie în jurul său, oricând gata să prezinte gesticulând amplu noile sale descoperiri făcute în perioada studiată de el. Și-a croit repede drum către inima colegilor. În acele timpuri la Muzeul Banatului s-a format un mic nucleu – aproximativ opt muzeografi – din foștii studenți ai Facultății de Istorie din Cluj. Fiecare dintre “domnii profesori”, cum li se adresa majoritatea lucrătorilor din instituție, se străduia foarte serios să-și construiască

cariera, să studieze, să cerceteze și să publice cât mai mult material inedit legat de propriul domeniu. Ședințele de secție nu odată s-au transformat în adevărate dezbateri, cu argumente pro și contra, cu expunerea priorităților, cu ridicarea tonului... până la intervenția liniștitoare a șefei secției, doamna arheolog Ortansa Radu. Dar nici șotiile, glumele, păcălelile pregătite colegilor nu lipseau, precum nici ajutorul oferit reciproc în afara programului.

În acest anturaj, în micul birou (o cameră de trecere împărțită cu o colegă) de la etajul I, prietenul nostru citea liniștit și nota sârguincios. A luat la rând toate publicațiile muzeului, de la apariția acestora până la articolele recente, lăsând mici fișuici între foile unde a obținut vreo informație prețioasă. Apoi a trecut la verificarea fondului de carte a bibliotecii muzeului, mai apoi la cea a bibliotecii documentare din oraș și în final la consultarea fondurilor arhivelor din Timișoara. Interesul lui se îndrepta în special spre începuturile muzeului, spre colecția de sigilii și către istoria dezvoltării economice a regiunii în secolele de după recucerirea Banatului de către austrieci. Istoria meșteșugurilor, formarea breslelor, situația agriculturii, începuturile învățământului agricol îl preocupau deopotrivă și încerca să obțină orice dovadă materială păstrată a acestor preocupări de-a lungul istoriei: cărți, memorii, documente scrise, diplome, sigilii, însemne de breaslă.

Volumul mare și divers al materialului adunat, în special cel referitor la agricultura Banatului, l-a îndemnat să se înscrie la doctorat cu această teză. A obținut titlul științific în anul 1983. Povestea el însuși ca anecdotă faptul că ar mai fi continuat să strângă informații, fiind absorbit de volumul mare și divers de înregistrări de epocă și informații bibliografice pe care nici nu a apucat să le includă în lucrare, însă soția "l-a somat": să-și termine odată lucrarea pentru că sigur nu este necesar de două sau chiar mai multe volume ample pentru a susține doctoratul. Lucrarea a văzut lumina tiparului abia în 1998 (îmbogățită cu informații noi) sub forma unei cărți, ce are ca titlu tema abordată la doctorat: *Contribuții la istoria agriculturii din Banat. Secolele XVIII-XIX*. Peripețiile și neplăcerile din perioada pregătirii și susținerii tezei le povestește în prefața cărții chiar autorul care, pentru lipsa citatelor din N. Ceaușescu, risca să nu i se aprobe lucrarea.

Tot în această perioadă a început să se ocupe mai îndeaproape și de sigiliile instituțiilor și comunelor din Banat, aflate în colecția veche a muzeului. A sortat, a fișat, a căutat analogii și a cercetat bibliografia științifică publicată în acest domeniu, dar care rareori aborda problemele specifice ale

sigiliilor bănățene. În anul 1981, în cadrul unei expoziții deosebit de reușite, a prezentat prima dată 26 de sigilii sătești din acest fond, iar în 1983 a organizat o expoziție atractivă, bine documentată, foarte bogată, cu exponate ce ilustrau viața breslelor: steaguri, sigilii (cu ajutorul colegilor de la Laboratorul Zonal s-au obținut și amprentele în ceară ale sigiliilor), însemne și lăzi de breaslă, diplome etc. În paralel, a publicat în ziarul local de limbă maghiară și germană o serie de articole de popularizare, legate de viața culturală a orașului sau de exponatele din muzeu: casele cu ornamente de bufniță, colecția lui Ormós Zsigmond, fondatorul muzeului, vechea turnătorie de tunuri de la Reșița, „soldații din fier” ai Primului Război Mondial de la Timișoara, donația egipteană din colecția muzeului timișorean etc.

La începutul anului 1984, în urma unor masive restructurări/concedieri forțate, dr. Lajos Kakucs s-a aflat printre cei care au fost trecuți pe lista „neagră” a specialiștilor la care renunțase conducerea comunistă. În urma unor hotărâri ad-hoc, a trebuit să predea unei colege (persoană agreeată și numită de direcțiune) toată documentația pe care el o adunase ani de-a rândul. Nu conta că majoritatea fișelor a fost întocmită în limba maghiară sau latină, necunoscute de respectiva persoană, și prin urmare confiscarea era inutilă (documentele i-au fost returnate abia în anul 1991, aproape intacte, nefolosite). În 1985 soții Kakucs, cu cei doi copii mici, au părăsit țara și s-au stabilit în Germania.

Au urmat ani grei pentru istoricul activ. Într-un timp foarte scurt a învățat limba germană și pentru o perioadă scurtă a renunțat la studii și cercetări pentru a se dedica întreținerii familiei. Dar nu mult timp. În urma unui concurs, a obținut un post temporar la Muzeul Alzey, unde a publicat lucrarea *Margit Manz. Leben und werk / Margit Manz*. Viața și opera (Alzey, 1989) și *Alzeyer Bibliographie* (Alzey, 1992). Deși într-un timp relativ scurt a intrat în legătură cu cercul cercetătorilor germani plecați din Banat, mult timp nu și-a găsit post în specialitatea sa. Pentru a-și ajuta familia s-a angajat ca traducător la judecătoria pentru cei plecați din România, care ajungeau la tribunale cu diverse probleme necunoscând limba germană. Ani de-a rândul, el a fost cel care s-a ocupat de familie și educația copiilor, în timp ce soția preda la o școală pentru copii cu nevoi speciale. Lajos însă, în paralel pregătea deja a doua mare lucrare. Împreună cu soția, au refăcut aproape în întregime drumul de pelerinaj spre Santiago Jakob de Compostella.

După 1991 – spre bucuria foștilor colegi – a revenit pentru o întâlnire la Timișoara și a reluat

legăturile cu viața științifică din țară. Aceste reveniri s-au repetat, chiar dacă nu anual, deoarece el mai avea drumuri de făcut la Cluj, la Târgu Mureș și acasă, mai avea de vizitat prieteni, foști colegi din tinerețe din acele locuri, de ajutorat ici-colo frații și copiii fraților cu care a menținut o legătură caldă, foarte strânsă, toată viața. A devenit un autor prezent în paginile *Analelor Banatului*. Dacă și până atunci a trimis câteva articole (mai toate legate de istoria Banatului) pentru diverse publicații de limbă maghiară, română sau germană din țară sau din Germania și Ungaria (*"Móra Ferenc Múzeum" Évkönyve / Anuarul Muzeului din Szeged, Studia Historica*), reluarea colaborării cu Muzeul Banatului a însemnat așternerea pe hârtie a rodului cercetărilor începute cu foarte mulți ani în urmă. Dar a însemnat și îmbogățirea informațiilor vechi cu rezultatele unor noi cercetări, cu bibliografii recente, aduse la zi. Din aceste articole ample, bine structurate, se conturează istoria locală a secolelor XVIII și XIX cu numeroase referiri la bogata istorie culturală a regiunii multietnice și multiconfesionale.

Aceste lucrări pun în lumină apariția detașamentelor de pompieri voluntari (*Contribuții la istoria pompierilor voluntari din Timișoara de la începuturi până în anul 1936*), istoria asociațiilor de tir cu toate atribuțiile lor de-a lungul secolelor (*Gărzile civice și societățile de tir din Banat*), organizarea vieții sociale (*Asociații caritabile ale femeilor evreice din Transilvania; De la Cantina săracilor la Căminul de bătrâni; Contribuții la istoria francmasoneriei din Banat* etc.) și apariția parcurilor și zonelor de recreere din Timișoara (*De la Fântâna Pașei de pe lângă Mănăstirea Dervișilor până la Parcul Rozelor. Contribuții la istoria parcurilor din Timișoara*) și altele. La fel ca în cazul studierii documentelor de breaslă din Banat cercetarea nu s-a limitat doar la teritoriile de azi ale Banatului. Lajos a vizitat muzeele din Serbia și cele din partea de sud-est a Ungariei învecinate, deoarece dezvoltarea acestor zone prezintă analogii și similitudini evidente, iar migrația meșterilor și a locuitorilor de-a lungul secolelor a fost un fenomen natural. După ani și ani de muncă asiduă, depusă în strângerea informațiilor de arhive, sub îngrijirea Muzeului Banatului i-a apărut cartea *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717–1918* (Timișoara, 2008), care s-a epuizat în momentul lansării. După câțiva ani, în 2016 – într-o ediție revizuită, completată cu cele mai noi date ale acestei teme, într-o ținută impecabilă – a fost tipărită și versiunea în limba maghiară a lucrării, fiind ultima carte apărută a autorului:

Céhek, manufaktúrák és gyárak a Bánságban 1716 és 1918 között / Bresle, manufacturi și fabrici în Banat între 1716–1918 (Ed. Kriterion, Kolozsvár, 2016).

Dacă am dori să facem doar o enumerare a operelor sale ieșite de sub tipar, atunci ar trebui amintite și cărțile apărute în anii anteriori: *Der Mittelalterliche Jakobskult in Ungarn / Cultul medieval al sfântului Iacob în Ungaria, Jakobus-Studien 12* (Tübingen, 2003) și varianta maghiară a cărții: *Santiago de Compostela: Szent Jakab tisztelete Európában és Magyarországon / Santiago de Compostela. Cinstirea Sfântului Iacob în Europa și Ungaria* (Budapest, 2006). Succesul celor două publicații este reflectat și prin faptul că varianta germană a devenit studiu de seminar la Universitatea din München, iar cea maghiară la Facultatea de Științe "Eötvös Lóránd" din Budapesta. După doi ani, în 2008, la Târgu Mureș, i-a apărut cartea, pentru care încă din facultate a început să caute informații și documente, și a continuat să strângă neînțecat: monografia satului natal, *Nyárádrömeté. Falu monográfia / Nyárádrömeté* (Eremitu). Monografia satului. Cartea s-a dovedit a fi un adevărat succes, fiind epuizată înainte de lansare, în 2012 s-a retipărit, spre mândria autorului.

A lucrat cu mare plăcere și a colaborat la tipărirea mai multor materiale considerate importante și a căror studiere l-a atras. Este coautorul cărților *Rolul instituțiilor financiare și al Cooperăției în dezvoltarea agriculturii Banatului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea* (1996), mai apoi, în 2013, al cărții *Ormós Zsigmond. A múzeumalapító / Ormós Zsigmond. Fondatorul de muzeu. Între timp a cercetat, preluat și publicat, întâi în limba maghiară la Szeged, *Sigiliile orașului Timișoara*, mai apoi a pregătit lucrarea pentru tipar și în limba română. A devenit membru extern al Academiei de Științe Maghiare din Ungaria.*

Părea neobosit. La ultimele vizite în Timișoara încă mai pomenea de diferitele teme ale istoriei bănățene care ar merita cercetate. "*Există multă informație, încă nestructurată, sunt unele probleme conturate, dar ar trebui verificate...*" Mai toate subiectele sale au fost legate de această regiune atât de apreciată și iubită de el. Comunicam mai mult prin email-uri scurte, precise. Folosea rar telefonul. Nu avea prea mult timp nici în vizitele sale scurte în țară, când voia să ajungă în multe locuri: la Biblioteca documentară, la Arhive, la cunoștințele din oraș, la Cluj, la prietenii din Târgu Mureș, la foștii lui colegi, acasă în Eremitu... Avea un plan pe care trebuia să-l respecte.

În ultima sa lucrare, rămasă neterminată, se

străduia să prezinte Schlaraffia. Un studiu preliminar, în limba germană, i-a apărut deja în *Banater Kalender* în 2014 (München), dar a reușit să dezvolte tema, să descopere noi informații deosebit de interesante. Însă varianta dezvoltată, în limba română, nu a mai văzut lumina tiparului. A renunțat la terminarea manuscrisului. Se simțea obosit, încet-încet și-a pierdut interesul pentru scris. În ciuda insistențelor prietenilor a refuzat cu încăpățănare să participe la un proiect amplu, care ar fi tratat istoria Banatului în epoca modernă. Apoi nu a mai putut scrie... și toate acele planuri luminoase cu teme interesante, reflectând istoria Banatului

și-au pierdut strălucirea, s-au stins. În ultimul timp veștile triste le primeam de la Julika, soția scriitoare (și poetă) și ea, care – alături de copii și nepoți – se străduia să-i lumineze această perioadă gri a ceții care îl absorbea treptat.

A plecat dintre noi anul acesta la sfârșitul verii, lăsând în urma lui o operă vastă, bogată, bine documentată și necesară pentru istoria modernă a Banatului. Iar pentru cei care l-am cunoscut: amintirea unui prieten modest, cu suflet cald și râs zgomotos, vesel și studios, omul care cunoștea poate cele mai multe anecdote legate de viața aceluia muzeu la care a ținut atât de mult.

Elena Miklósik